

De gedomicilieerde Wisselbrief volgens het Nederlandsche recht

<https://hdl.handle.net/1874/241918>

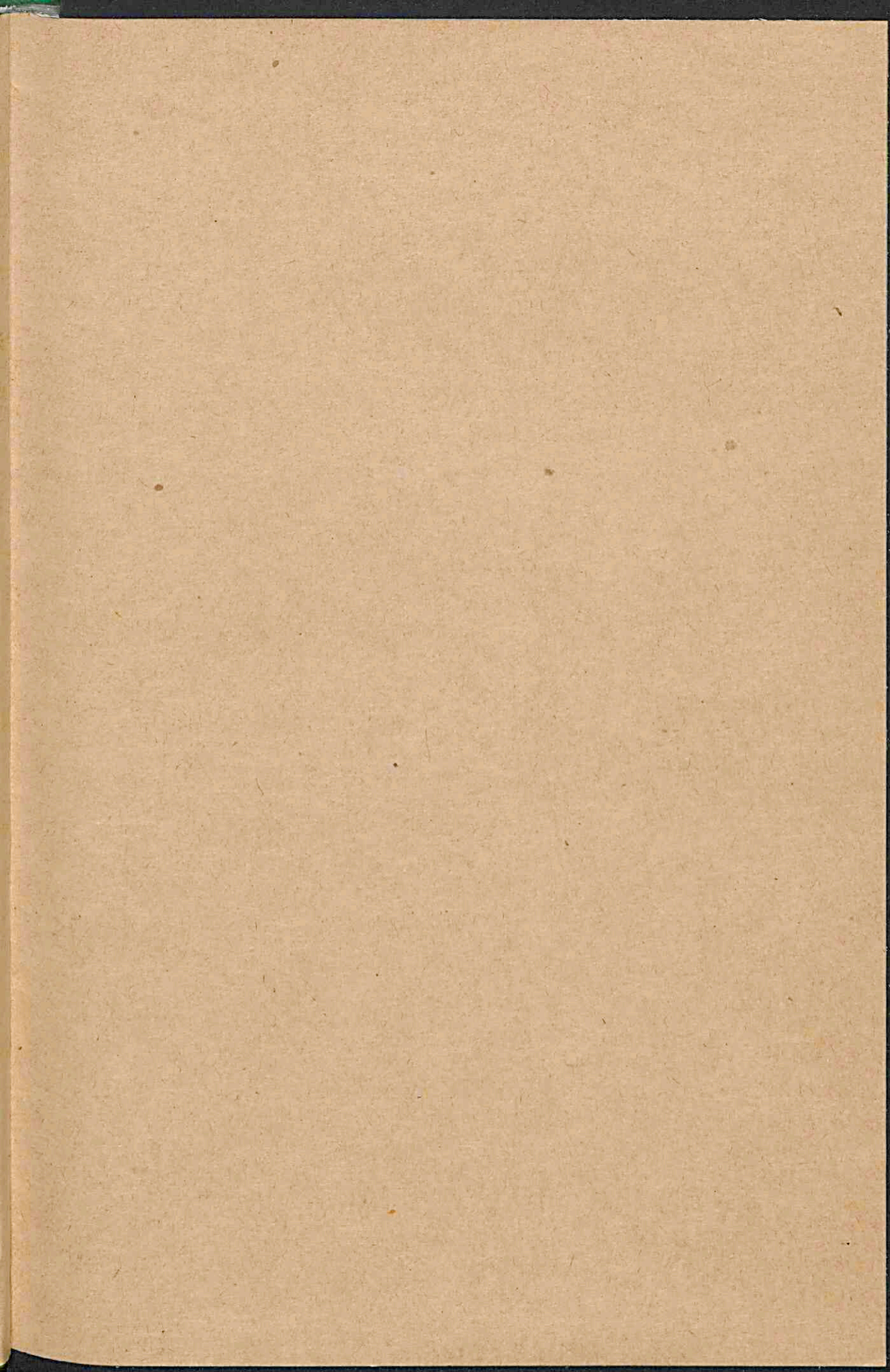
De gedomicilieerde Wisselbrief

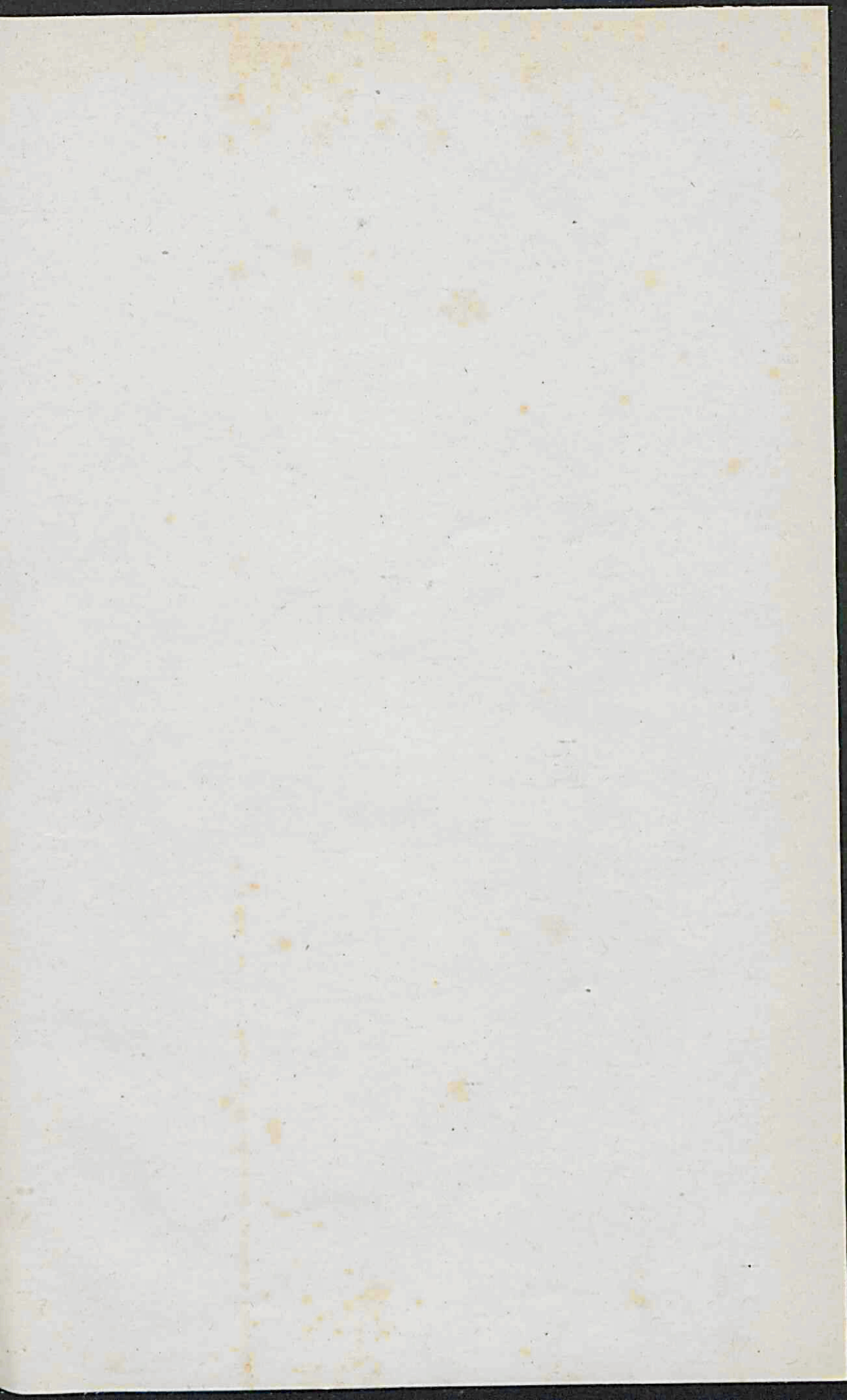
VOLGENS

HET NEDERLANDSCHE RECHT.

Proefschrift

VAN

DE GEDOMICILIEERDE WISSELBRIEF

VOLGENS

HET NEDERLANDSCHE RECHT.

Diss. 1882

De gedomicilieerde Wisselbrief

VOLGENS

HET NEDERLANDSCHE RECHT.

PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACTIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

DR. S. TALMA,

Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

EN

OP VOORDRACHT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op Woensdag, den 5ⁿ Juli 1882, des namiddags te 3 uren,

DOOR

EMILE OPZOOMER,

Geboren te Utrecht.

ALKMAAR,

P. KLUITMAN,

1882,

De Gedenkschierde Wisselbrief

HET NEDERLANDSCH RECHT

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIGING VAN DEN GRAAD

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP

RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

LA MAGISTRING VAN DEN RECTOR, VAN DER

D. E. T. A. M. A.

Hogeschool in de Faculteit der Geneeskunde

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT

OP VOORBRACHT DER RECHTSOERLEERDE RACHTEREN

TE VERDEDELIGEN

en Woonsteden den 2 Juli 1882, den dag waarop de 1ste

EMILIE OPELOMTER

geboren te Utrecht

ALFRED VAN

P. K. L. I. T. M. A. V.

1882

EEN WOORD VOORAF.

*Quamvis, si liberum esset, noluissem
tamen coactus volui.*

PAULUS.

Op 29 Juni 1672 onderteekenden de leden der vroedschap van Dordrecht een stuk, waarbij zij het eeuwig Edict herriepen en Willem tot stadhouder verheven.

De ruwaard, Cornelis de Witt, was nog ziek.

Daarom ging de Secretaris der stad met een Kapitein der burgerwacht naar zijn ziekbed.

Hun dreigen en het smeeken der familie bewoog hem tot onderteekenen. Maar hij schreef achter zijn naam v. c. dat is: vi coactus.

Ook ik ben vi coactus, niet door eenig gewapend gepeupel, maar door de wet, die den juristen geen voorrecht meer gunt boven andere studenten, en allen tot een proefschrift dwingt.

Bestond die dwang niet, ik deed wat aan het eind

van hun studententijd gedaan is door mannen, die thans onder de eersten behooren in Nederland, die het dus verder gebracht hebben dan ik het ooit brengen zal, — ik promoveerde op stellingen.

»— Dissertaties! een omslachtig soort van visitekaartjes, die men bij zijne vrienden rondbrengt, om hun te berichten, dat men de Academie gaat verlaten.»

Ligt er niet veel waarheid in deze woorden van een geestig Student-auteur?

Bepalingen der Wetgevingen.

NEDERLAND.

W. v. K.

101. *b.* (Een wisselbrief kan ook worden getrokken) op zekeren persoon, en betaalbaar aan de woonplaats van een derde.

106. De trekker of degene voor wiens rekening de wisselbrief is getrokken, is verplicht zorg te dragen dat de betrokkene, ten vervalldage, in handen hebbe het noodige fonds tot betaling, *zelfs indien de wisselbrief bij eenen derde is betaalbaar gesteld*, met dien verstande echter, dat de trekker zelf, in alle gevallen, aan den houder en de vroegere endossanten persoonlijk verantwoordelijk blijft.

117. De acceptatie van eenen wisselbrief, betaalbaar op eene andere plaats dan die waar de acceptant zich

ophoudt, moet de woonplaats aanwijzen waar de betaling ontvangen, of het protest gedaan moet worden.

118. Indien de gedomiliceerde, na verloop van den vervaldag, faillieert, en de houder verzuimd heeft het protest tijdig te laten opmaken, is de acceptant ontslagen, indien en voor zooverre, hij bewijst fonds aan de aangewezen woonplaats te hebben bezorgd; behoudens de verplichting vermeld bij art. 109.

176. De acceptatie van wisselbrieven moet gevraagd worden aan den betrokkene ter zijner woonplaatse, en niet ter plaatse alwaar de wisselbrief betaalbaar is gesteld.

180. De betaling van eenen wisselbrief moet gevraagd en het daaropvolgend protest gedaan worden ter woonplaatse van den betrokkene.

Indien de wisselbrief getrokken is om in eene andere aangewezen woonplaats, of door eenen anderen aangewezen persoon, hetzij in dezelfde, hetzij in eene andere gemeente, te worden betaald, moet de betaling gevraagd en het protest opgemaakt worden ter aangewezen woonplaats of aan den aangewezen persoon.

Wanneer degene die den wisselbrief moet betalen geheel onbekend of niet te vinden is, moet het protest gedaan worden aan het postkantoor van de ter

betaling aangewezenen woonplaats, en indien aldaar geen postkantoor is, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur. Hetzelfde moet plaats hebben, indien een wisselbrief is getrokken om in eene andere gemeente te worden betaald dan die waar de betrokkene woont en de woonplaats waar de betaling moet geschieden niet is aangewezen.

FRANKRIJK.

W. v. K. (C. d. C.)

111. (al. 1.) Een wisselbrief kan getrokken worden op een persoon en betaalbaar worden gesteld aan de woonplaats van een derde.

123. De acceptatie van een wisselbrief, betaalbaar op eene andere plaats als de woonplaats van den acceptant, moet het domicilie aanwijzen waar de betaling zal geschieden of de noodige stappen gedaan zullen worden.

BELGIË.

Wet van 20 Mei 1872 § 3. Art. 13. (gelijk
aan C. d. C. 123.)

Art. 14. De acceptatie moet worden gevraagd aan
het domicilie van den betrokkene.

DUITSCHLAND.

W. O.

24. Is in den wisselbrief een van de woonplaats
des betrokkene verschillende plaats van betaling (Art.
4 No. 8) aangewezen (gedomicilieerde wisselbrief),
dan moet, wanneer het uit den wisselbrief niet blijkt,
door wien de betaling op de plaats van betaling ge-
schieden zal, dit door den betrokkene, bij de accep-
tatie, op den wisselbrief worden bepaald.

Is dit niet gebeurd, dan wordt aangenomen, dat
de betrokkene zelf de betaling op de plaats van
betaling wil doen.

De trekker van een gedomicilieerden wisselbrief
kan in denzelfden de presentatie ter acceptatie gelas-
ten. De niet nakoming van dezen last brengt verlies

van het regres tegen trekker en endossanten mede.

43. Gedomiciëerde wisselbrieven moeten den gedomiciëerde, of wanneer deze niet is aangewezen, den betrokkene zelven, ter plaatse waar de wisselbrief gedomiciëerd is, ter betaling worden gepresenteerd en bij non-betaling aldaar worden geprotesteerd.

Wanneer het tijdig protest bij den gedomiliceerde wordt verzuimd, gaat de wisselrechtelijke pretensie niet alleen tegen den trekker en de endossanten, maar ook tegen den acceptant verloren.

ZWEDEN, NOORWEGEN en DENEMARKEN.

Scandinavische Wisselwet van 1880

ingevoerd 1 Jan. 1881.

§ 4. Een wisselbrief kan betaalbaar zijn op eene andere plaats dan die waar de betrokkene woont (wissel bij een derde gedomiciëerd.)

Indien de wissel geene plaats van betaling in het bijzonder vermeldt, wordt de bij den naam van den betrokkene vermelde plaats, waar de betrokkene ge-

acht wordt te wonen, als de plaats der betaling aangemerkt.

§ 18. Indien een wissel betaalbaar is op eene andere plaats dan de woonplaats van den betrokkene en de trekker niet op den wissel heeft aangeduid door wien op die andere plaats de betaling moet geschieden, moet de wissel vóór den vervaldag den betrokkene ter acceptatie worden vertoond, en, indien de acceptatie niet plaats vindt, protest worden opgemaakt. Bij gebreke hiervan, vervalt het regresrecht tegen den trekker en de endossanten.

§ 24. Wanneer de wissel betaalbaar is op eene andere plaats dan die, waar de betrokkene woont en de trekker niet in den wissel den naam heeft vermeld van dengene, door wien de betaling moet geschieden, is de acceptant verplicht dien naam op den wissel te vermelden. Doet hij dit niet, dan wordt hij geacht zich te verbinden zelf den wissel op de aangewezen plaats te zullen betalen.

§ 43. Indien de wissel aan het domicilie van een ander dan den betrokkene betaalbaar is, moet hij worden vertoond ter plaatse der betaling aan den persoon door wien de betaling moet geschieden, (gedomicilieerden) of, indien deze niet in den wissel is

aangewezen, aan den acceptant zelven. Bij non-betaling of indien degene, aan wien de wissel vertoond moet worden, ter plaatse der betaling niet te vinden is, is de houder verplicht, op straffe van verlies van zijn regresrecht tegen trekker en endossanten, het protest te dier plaatse te doen opmaken op de bij § 41 voorgeschreven wijze. Wanneer de betaling door een ander persoon dan den acceptant moet geschieden en de houder verzuimt tegen dien persoon protest te doen opmaken, gaat zelfs de vordering tegen den acceptant te niet.

ZWITSERLAND.

Code fédéral des Obligations van 14 Juni 1881

in te voeren 1 Januari 1883.

Art. 743. Wanneer de wisselbrief eene andere plaats van betaling aanwijst als de woonplaats van den betrokkene (gedomicilieerde wisselbrief) moet deze, bij de acceptatie, op den wisselbrief den persoon aanwijzen die ter aangewezen plaats zal betalen, zoo die aanwijzing niet reeds in den wisselbrief is vervat.

Bij ontbreken der aanwijzing, wordt de betrokkene geacht zelf den wisselbrief te willen voldoen op de aangewezen plaats der betaling.

De trekker kan, in den gedomicilieerden wisselbrief, den houder de verplichting opleggen om hem ter acceptatie te presenteren.

De houder die dezen last niet nakomt verliest zijn regresrecht tegen trekker en endossanten.

764. De gedomicilieerde wisselbrief moet ter betaling worden gepresenteerd aan den persoon in den wisselbrief aangewezen, of bij gebreke dezer aanwijzing, aan den betrokkene zelven, ter gekozen woonplaats, alwaar ook het protest van non-betaling moet worden opgemaakt.

Wanneer de aangewezen persoon niet is de betrokkene zelf en het protest niet tijdig heeft plaats gehad, is de houder verstoken van elke wisselrechtelijke actie, niet alleen tegen de endossanten en den trekker, maar ook tegen den acceptant.

SPANJE.

W. v. K.

Art. 458. De acceptatie van een wisselbrief, be-

taalbaar op een andere plaats als de woonplaats van den acceptant, moet de aanwijzing der woonplaats inhouden, waar de betaling moet geschieden.

Bijna geheel gelijklopend met deze bepaling zijn de voorschriften der Wetboeken van Koophandel der *Argentijnsche Republiek* (Art. 818) van *Bolivia* (Art. 390) van *Chili* (Art. 675) en van *Venezuela* (Art. 27.)

De oorsprong van den gedomicileerden wissel is waarschijnlijk in den miswissel te zoeken, zoodat een enkel woord over dezen laatsten als inleiding moge dienen.

De vraag welke wissel ouder is: de miswissel of de gewone wissel? hebben wij hier niet uitvoerig te behandelen.

Ons komt in deze het argument van *Raphael de Turri* (1) ten gunste der tweede stelling beslissend voor.

(1) Tractatus (I, 4 N°. 25).

Deze wijst er nl. op dat er nòch in de consilia van *Baldus* uit het midden der veertiende eeuw, nòch zelfs bij latere schrijvers over wisselrecht zooals *Laurentinus Rodulfinus* ⁽²⁾ (1404) *Ambrosius de Vignate* ⁽³⁾ (1460) en *Hieronymus de Luca* ⁽⁴⁾ (1517) van missen gewag wordt gemaakt, ofschoon toch de missen, voornamelijk in Frankrijk, toen reeds welig bloeiden.

Volgens de onderzoekingen van *Martens* ⁽⁵⁾ en *Biener* ⁽⁶⁾ waren de oudste missen van beteekenis die van Champagne (nundinae s. feriae Campaniae et Briae, foires de Champagne), waarvan er jaarlijks 6, te weten: 2 te Troyes, 2 te Provins, 1 te Laigny en 1 te Bar, werden gehouden.

Pegolotti (1339) deelt mede dat de Florentijnsche kooplieden met hunne landslieden in Provence, Frankrijk en Vlaanderen wisselhandel dreven: »per lettere dello pagamento per la prossima fiera di Campagna,” maar ook reeds in de dertiende eeuw waren de mis-

(2) *Tractatus de usuris* (P. III. Qu. 1. N°. 1).

(3) *Tractatus de usuris* (§ ult. N°. 270).

(4) *Tractatus de cambiis marcaramque differentiis*.

(5) *Ursprung des Wechsels* p. 16).

(6) *Abhandl.* (1859) p. 18. 36. (Kuntze, *Deutsches Wechselrecht* u. s. w 148 vlg.)

sen van Champagne, als wisselplaatsen, van betekenis.

Martens heeft een aantal privilegiën verzameld, vervat in de ordonnantiën der koningen van Frankrijk van 1304, 1311, 1326, 1331, 1344 en 1349 welke aan de wisselobligaties, wanneer zij door de misbesturen (*conservatores nundinarum*) met brief en zegel waren vastgesteld, verschillende voorrechten verzekerden.

Deze voorrechten bestonden vooral in prompte executie met uitsluiting van alle excepties behalve de *peremptoire* en *solidaire* aansprakelijkheid aller landslieden voor de misschuld van een landgenoot.

Bij de instelling, of liever bevestiging, der handelsrechtbank de Nismes in 't zuiden van Frankrijk in 't jaar 1345 werden de *privilegia nundinarum Campaniae et Briae* overgedragen op Nismes, in welks nabijheid de beroemde foire de Beaucaire werd gehouden.

Pegolotti verhaalt dat Florentijnsche handelshuizen hun domicilie te Nismes hadden en volgens getuigenis van *Petrus de Vergnia* (1500) onderwierpen zich in 't zuiden van Frankrijk partijen ten overstaan van een notaris aan de »*rigor nundinarum Briae et Cam-*

»paniae.” (7) Nog in den tijd van *Pegolotti* (1339) domicileerden de Florentijnen al hunne wissels op Frankrijk, Vlaanderen en Engeland op de missen van Champagne.

Van nog grooter beteekenis dan bovengenoemde missen werden de wisselmessen van Bourgondië, die in de veertiende eeuw onder Filip den Stoute door Florentijnsche bankiershuizen te Lyon waren gesticht De Champagne, door den Engelsch-Franschen oorlog langdurig geteisterd (in 't jaar 1420 werd te Troyes tusschen Engeland en Filip van Bourgondië een alliantie gesloten en had Hendrik V van Engeland bijna geheel noordelijk Frankrijk bezet) werd door Lyon overvleugeld, toen deze stad in 't jaar 1419, van den dauphin en lateren koning van Frankrijk Karel VII, op de wijze der missen van Champagne, eigen misprivilegiën ontving, die in 1468 op nieuw werden bevestigd.

Op de 4 jaarlijksche missen te Lyon (z. g. *payments*) hadden de Florentijnen den voorrang op de wisselbeurs. In 't jaar 1548 bestonden er niet minder dan 37 Florentijnsche handelshuizen te Lyon, zoo-

(7) Martens, Ursprung, p. 52 — Briegleb, Exekutiv procesz, II. p. 405 — Biener, Abhandl. (1859) p. 41. 44 (cf. Kuntze t. a. p.)

dat hunne concurrenten, de Genuëzen, niet tot bloei konden komen. Deze laatste omstandigheid gaf aanleiding, om ten gunste der Genuëzen de 4 wisselmissen te Besançon in 't leven te roepen, 't geen in 't jaar 1537, onder bescherming van Karel V, geschiedde. Eerst op deze missen, die de eigenaardigheid hadden niet tegelijk missen van koopwaren, maar zuivere wisselmissen te zijn, kwam, volgens de mededeeling van *Raphael de Turri* de miswissel tot zijn volle ontwikkeling. Echter weet men door *Scaccia*, dat in de zestiende eeuw, de glansrijkste periode der miswissels, deze als Cambium Lugdunenze, Bezenzonense (Bezenzonum, Besuntinum) bekend stonden. Lyon werd in de zeventiende eeuw door Parijs overvleugeld. (8)

De missen te Besançon bloeiden meer dan een halve eeuw tot dat het in 1597 den hertog van Parma en Piacensa, Rainuto Farnese, gelukte deze missen door toekenning van gewichtige privileges aan de Genuëesche handelsconsuls, te verplaatsen naar Piacensa

(8) *Scaccia*, Tract. de commerc, § I Qu. 2. N°. 2 en Qu 5. No. 5.

Raphael de Turri, Tract. de camb. Disp. I Qu. 4 N°. 19 19.

Biener Abhandl. (1859) p. 5 en 51.

(cf *Kuntze t. a. p.*)

(cambium Placentinum). Het misreglement van Besançon werd mede naar Piacensa overgebracht en verder van Genua uit geregeld.

Met de latere verplaatsing dezer missen naar Novi in 1648 verloren zij hunne Europeesche beteekenis, en wel voornamelijk door dat men daar aan de oude beginselen angstvallig bleef hechten en o.a. geen plaats gunde aan het endossement.

De miswissels (*cambia mundinalia*) werden *regularia* genoemd in tegenstelling met de gewone wissels (*cambia platearum*) die als *irregularia* bekend stonden.

Deze laatsten luidden meestal »op» of »na zicht» omdat hun oorspronkelijk doel niets anders was als een ruil van muntsoorten met *loci distantia*. Bij de miswissels daarentegen werd de *temporis distantia* een hoofdmoment, zoodat nu ook de aanbieding ter acceptatie in zwang kwam. *Raphael de Turri* (II, 2 N° 9) zegt daarvan het volgende: »Praesentatio fit statim in cambiis irregularibus, ad effectum, ut currant termini praefixi ad solutionem. In regularibus vero, quale fiunt in plateis pro feriis, non est necessaria, sed loco illius succedunt *acceptationes*».

Dat zodoende ook het protest werd uitgebreid, daar er nu niet alleen van non-betaling maar ook

van non-acceptatie moest worden geprotesteerd, spreekt van zelf.

Nog altijd worden de mis- of marktwissels erkend. De W. O. spreekt er van in § 35, de C. d. C. in art. 129 en 132, ons W. v. K. in art. 153. In Nederland schijnen zij echter minder in gebruik te zijn.

Toen nu ten gevolge van het endossement de miswissels hunne beteekenis verloren en de gewone wissels in de plaats kwamen, gevoelde men de behoefte om deze ook op een andere plaats betaalbaar te kunnen stellen als ter woonplaats van den betrokkene.

Zoodoende ontstond de gedomicilieerde wissel.

Een gedomicilieerde wisselbrief is een wisselbrief die betaalbaar is aan de woonplaats van een derde.

De wissel houdt dan in dat hij op de andere plaats betaalbaar is b. v.: »Den Heer N. N. te Kockengen. Gelieve te betalen te Utrecht.»

Het doel van zulk een wissel kan tweederlei zijn. Of het domicilieeren is geriefelijker voor den betrokkene wanneer hij b. v. een vordering op dien derde heeft of deze zijn kassier is; of wel is het in 't belang van trekker en nemer wanneer — zooals in 't

bedoelde geval plaats heeft — wissels op Kockengen geen koers hebben.

Wie kan domicilieeren? Natuurlijk alleen de trekker. (*)

Hier ontmoeten wij in ons recht dadelijk een moeilijkheid die door andere wetgevingen is vermeden. Volgens de Duitsche, (9) de Scandinavische (10) en de nog in te voeren Zwitsersche (11) wisselwetten kan de trekker in den wissel, behalve de andere plaats als plaats van betaling, ook aangeven den persoon of de firma waar de betaling moet worden gevraagd. Bovengenoemd voorbeeld zou dan luiden: »Den Heer N. N. te Kockengen. Gelieve te betalen bij de firma Vlaer en Kol te Utrecht.»

Zoodoende zou men dan de gedomicilieerde wissels kunnen verdeelen in *bepaald* gedomicilieerde wissels en in *onbepaald* gedomicilieerde wissels.

Bepaald gedomicilieerd is de wissel, wanneer de

(*) Immers, wanneer de betrokkene bij zijn accept in dezelfde gemeente waar hij woonachtig is, iemand aanwijst, ter wiens kantoor of huis de houder op den vervaldag de betaling kan ontvangen, ligt daarin, zoomin voor ons recht als naar algemeene wisselrechtelijke beginselen, een domicilieeren van den wissel. Zulk eene bijvoeging is geene ongeoorloofde beperking of voorwaarde van het accept (art. 120 Kh.) en de houder, moet zich die daarom laten welgevalven (vg. Hartmann bl. 324) maar zij maakt den wissel niet tot een gedomicileerden.

(9) Art. 24 § 1. (10) § 24. (11) Art. 743 § 1.

trekker behalve de plaats *waar* ook aanwijst persoon of firma *bij wie* de betaling gevraagd moet worden; *onbepaald* gedomicilieerd daarentegen wanneer hij alleen *de plaats* aanwijst.

In dit laatste geval kan het de bedoeling van den trekker zijn:

1°. dat de betrokkene zelf den wissel op de aangewezen plaats zal betalen, of

2°. dat de wissel den betrokkene ter acceptatie worde gepresenteerd en door den *acceptant* het adres (persoon of firma) worde aangewezen waar hij wil dat de betaling geschiede.

Hoe is dat nu bij ons?

In de praktijk komen inderdaad beide soorten van gedomicilieerde wissels voor en het tegendeel zou ook al te ongerijmd zijn.

Maar de theorie, de wet? Worden ze beide ook daarin erkend?

De Hoogleeraar *Asser* ⁽¹²⁾ meent dit en *Mr. Land* ⁽¹³⁾ schijnt dit te meenen.

(12) De Scandinavische Wisselwet van 1880, vergeleken met het Duitse, het Nederlandsche en het Belgische Wisselrecht door Mr. T. M. C. Asser, Hoogleeraar in het Handelsrecht aan de Universiteit van Amsterdam.

(13) Beginselen van het hedendaagsche Wisselrecht, verklaring van art. 100—229 W. v. K. door Mr. N. K. F. Land, Advokaat te Leiden.

Ter meerdere duidelijkheid vergunne men ons § 24 der Scandinavische wisselwet nogmaals aan te halen. Zij luidt:

»Wanneer de wissel betaalbaar is op eene andere plaats dan die, waar de betrokkene woont *en de trekker niet in den wissel den naam heeft vermeld van dengene, door wien de betaling moet geschieden*, is de acceptant verplicht dien naam op den wissel te vermelden. Doet hij dit niet, dan wordt hij geacht zich te verbinden zelf den wissel op de aangewezen plaats te betalen.”

Hierbij teekent Mr. Asser aan:

»Deze § stemt overeen met § 24 1^e lid der Duitse wet. Uit ons Art. 117 W. v. K. en Art. 13 der Belgische wet, kan men hetzelfde afleiden.”

De absurditeit der redactie van ons Art. (waarover straks nader) eens daargelaten, kan men er toch nooit in lezen dat de acceptant deze of gene verplichting heeft: »*Wanneer de trekker niet in den wissel den naam heeft vermeld enz.*

In Art. 101 b. W. v. K. wordt de gedomicilieerde wissel beschreven als getrokken »op zekeren persoon” en »betaalbaar” gesteld door den trekker, want deze is in het geheele artikel de handelende persoon, »aan de woonplaats van een derde”.

Deze laatste woorden kunnen niet anders beteekenen dan: aan een andere plaats dan de woonplaats van den betrokkene. In Art. 117 vinden we, dat de acceptant van zulk een wissel moet aanwijzen bij zijn acceptatie »de woonplaats waar de betaling ontvangen, of het protest gedaan moet worden. Zie ook art. 176.

Mr. Land nu t. a. p. bl. 125 vlg. zegt het volgende in den tekst: »Bij den gedomicilieerden wissel wordt meestal in den wissel zelf alleen gezegd, dat hij gedomicilieerd is; b.v. » den heer B. te X. UEd. gelieve te betalen te IJ.™ Bij den betrokkene wordt hij ter acceptatie aangeboden, art. 176, en bij die acceptatie wordt aangewezen bij welken persoon of in welk huis te IJ, hij is gedomiliceerd, Art. 117, b. v. » »Betaalbaar bij P., of geaccepteerd, adres P.™ Wordt niet ter acceptatie aangeboden, dan is natuurlijk die bijvoeging onmogelijk; de plaats waar betaald moet worden is dan onbekend en 180 ll. zal gelden. De Deutsche wet veroorlooft den trekker, bij den wissel den houder die vertooning op straf van rechten te bevelen.”

En in noot 15:

»Mocht reeds de trekker hebben gedomicilieerd,

al was het op verzoek van den betrokkene, maar zonder dat deze zelf als acceptant het domicilie aanwees, dan geldt natuurlijk Art. 117 niet."

Eindelijk is noot 16:

»Het ligt overigens voor de hand, 1°. dat een trekker, al heeft hij recht om te disponeeren (§ 5), daarom toch nog geen gedomicilieerden wissel mag trekken; de usance echter kan dit meêbrengen, b.v. volgens Biener p. 178 de wissels betaalbaar gesteld op Londen; 2°. dat geene betrokkene eigenmachtig een gewonen wissel kan maken tot een gedomicilieerden; de houder vraagt bij de acceptatie slechts verzekering, geen verandering van de wisselverbin-
tenis. Zelfs is dit waar al ware de aangewezene woonplaats in dezelfde gemeente; eene dergelijke acceptatie is niet de gevraagde, en geeft dus recht op protest en regres wegens non-acceptatie. Kist p. 152.
— Echter zal de acceptant toch volgens den inhoud van zijn accept verbonden zijn."

Nòch de aanhef, nòch het in No. 15 geschrevene is nauwkeurig. De zin is, dat in den regel de trekker slechts de andere plaats aanwijst (dus de *onbepaald* gedomicilieerde wissel), maar dat hij ook *kan* aanwijzen den persoon (*bepaald* gedomicilieerde wissel;)

maar dan toch alleen „op verzoek van den betrokkene.”

Waar geeft onze wet tot die meening aanleiding?

En wat beduidt in No. 16 de opmerking, dat »een trekker, al heeft hij recht om te disponeeren, daarom toch geen gedomicileerden wissel mag trekken”?

Onze meening is, dat de Nederlandsche wet van den *bepaald* gedomicileerden wissel geheel zwijgt.

Wij hebben boven de redactie van Art. 117 W. v. K. absurd genoemd en zullen thans die opinie staven.

Dit artikel is een getrouwe, helaas! al te getrouwe vertaling van Art. 123 C. d. C.

Wij lezen daar: »l'acceptation d'une lettre de change payable dans un autre lieu que celui de la résidence de l'accepteur, indique le domicile où le paiement doit être effectué ou les diligences faites.”

De vertaling van onzen wetgever in Art. 117 W. v. K. luidt:

»de acceptatie van eenen wisselbrief, betaalbaar op eene andere plaats, dan die, *waar de acceptant zich ophoudt*, moet de *woonplaats* aanwijzen, waar de betaling ontvangen of het protest gedaan moet worden.”

Waarom men zoo schitterend vertaald heeft, blijkt uit de geschiedenis van ons Artikel niet. ⁽¹⁴⁾

Maar hoe dit ook zij, in elk geval bevat het een onmogelijk voorschrift. De trekker is degeen die den wissel tot een *gedomicileerden* wissel maakt door te bepalen, dat hij elders dan ter woonplaats van den betrokkene zal betaald worden. Hoe kan nu de *acceptant* nogmaals die *woonplaats* aanwijzen?

De Fransche wet onderscheidt zeer juist tusschen »*lieu où la lettre est payable*», »*résidence de l'accepteur*», en »*domicile où le paiement doit être effectué*».

De vertaler nu schijnt niet gevat te hebben, dat »*domicile*» hier niet »*woonplaats*» beteekent — volkomen onzin — maar dat het integendeel beduidt: *het adres van den gedomicilieerde*. Men vergelijke hierbij het eerste lid van Art. 111 C. d. C. luidende:

»Une lettre de change peut être tirée sur un individu, et payable au domicile d'un tiers.—»

Het voorschrift van den Franschen wetgever is dus duidelijk genoeg. *De trekker* wijst de plaats aan *waar* de wissel moet worden betaald, *de acceptant* wijst

(14) Geschiedenis en Beginselen der Nederlandsche wetboeken enz. door Mr. J. C. VOORDUIN VIII Deel. Wetboek van koophandel I. Deel bl. 456 jcto. bl. 579 vlg.

aan *bij wien* (persoon of firma) op die derde plaats de wissel ter betaling moet worden aangeboden.

Natuurlijk heeft onze wetgever hetzelfde *bedoeld*, jammer maar dat hij ook niet hetzelfde *gezegd* heeft.

Bij de woorden »*lieu de la résidence de l'accepteur*» raakt hij nog meer in de war. Met het oog op een fraaien stijl het reeds eenmaal gebruikte woord »*woonplaats*» verwerpend, vertaalt hij: »*plaats waar de acceptant zich ophoudt.*»

Ook dit deugt weêr niet!

Terecht schrijft *Vissering* ⁽¹⁵⁾ hieromtrent het volgende:

»Het is hier juist zijne vaste verblijfplaats, zijne woonplaats, en wanneer hij, gelijk mogelijk is, en niet zelden gebeurt, en door de § der Wechselordnung ook als denkbaar wordt aangenomen, accepteert, om zelf op de vreemde plaats, waar de wissel betaalbaar is, te betalen, dan is het integendeel juist, omdat hij op den vervaltijd *zich* op deze vreemde plaats tijdelijk zal *ophouden*.

Met deze verwarde bepaling vergelijken wij nu de

(15) Het wisselregt der XIXde eeuw, naar aanleiding van de Allgemeine Deutsche Wechselordnung, onderzocht en vergeleken door Mr. S. VISSERING, *k. 57.*

de § 24, die duidelijk en beknopt alle mogelijke gevallen voorziet. Zij zijn deze drie:

1°. Is reeds door den trekker, benevens de *plaats waar*, ook *de persoon door wien* de gedomicilieerde wissel betaald zal worden, aangewezen. En dan behoeft de acceptant natuurlijk niets aantevullen.

2°. Is door den trekker alleen de *plaats*, *waar* de wissel betaalbaar is, opgegeven, en dan moet de acceptant dit aanvullen, door den persoon op te geven, aan wiens adres de betaling moet gevraagd worden.

3°. Wordt deze aanvulling door den acceptant nagelaten en verzuimd, en hij neemt daarmede wilens of uit kracht der wet de verbindtenis op zich om zelf ter aangewezen plaatse te betalen (b. v. op eene mis)."

Alvorens van ons Artikel 117 W. v. K. af te stappen, moeten wij nog een enkel woord zeggen omtrent onze keuze der woorden: »bepaald gedomicilieerde wissel" en »onbepaald gedomicilieerde wissel."

Onze Nederlandsche rechtsgeleerden negeeren zoo al niet de kwestie dan toch in elk geval de terminologie.

Wij kozen dus volgende het voetspoor der Duitsche

rechtsleeraars. Bijna allen (*Borchardt, Bender, Kuntze, Hartmann, Wächter*, om maar enkelen te noemen) gebruiken de termen: »*bestimmt und unbestimmt domicilirter Wechsel*."

Toch is onder hen één die zich daartegen kant. Wij achten zijne oppositie curieus genoeg om haar in 't oorspronkelijke over te nemen. Hij is *Dr. Northoff* Obergerichtsanwalt te Hildesheim. Hij schrijft: ⁽¹⁶⁾

»Es ist indessen nicht nothwendig, dasz in dem Domicilwechsel jemand angewiesen sei, den Wechsel an dem Zahlungsorte zu bezahlen. Der Trassant vermag das nur dann mit Erfolg zu thun, wenn er weisz, durch wen der Bezogene die Zahlung leisten will. Es ist daher Sache des Letztern, die Adresse an dem dritten Orte zu bestimmen, oder die von dem Wechselaussteller bezeichnete durch sein Accept zu bestätigen. Wenn nichts dergleichen geschehen, also klein Domiciliat angegeben ist, so wird angenommen, dasz der Bezogene selbst die Zahlung am Zahlungsorte leisten wolle (Art. 24). Es folgt aber daraus nicht, wie der in der Einleitung gedachte Herr Verfasser meint, dasz in einem solchen Falle

(16) Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht herausgegeben von Eduard Siebenhaar und Dr. Bernard Tauchnitz IX Band. S. 110 flg.

gar kein Domicilwechsel vorhanden sei, noch dasz dieser Wechsel dem mit Benennung eines Domiciliaten gleich stehe. Während im ersten Falle die Eigenthümlichkeit sich darauf beschränkt, dasz der Zahlungsort als Wohnort des Bezogenen gilt (Art. 4 N° 8), ungeachtet dieser in Wahrheit, oder doch im Wechsel einen andern Wohnort hat, nimmt allerdings das Verhältniss in dem letzten Falle einen in bedeutenderer Weise hervorstechenden Charakter an. Auch werden nur in letzterm Falle die Functionen des Bezogenen — das Accept und die Zahlung — unter zwei Personen getheilt.

Die hieraus sich ergebenden beiden Arten des Domicilwechsels hat man mit der Bezeichnung eines Domicils im weitern Sinne (d. i. ohne Domiciliaten) und im engern Sinne (d. i. mit Benennung eines Domiciliaten) belegt. In der ältern Gesetzgebung findet man den Domicilwechsel ohne Domiciliaten oft gar nicht erwähnt. Bei den Schriftstellern kommen statt der vorigen Bezeichnungen auch die Ausdrücke des »bestimmten“ und »unbestimmten“ Domiciliirens vor. *Das ist unpassend*, weil das Domicil immer ein bestimmtes sein musz. Ausserdem bezeichnen die Ausdrücke nur die äuszere Form (die Benennung des

Orts und der Person), ohne auf eine Verschiedenheit in dem Wesen und der innern Natur des Wechsel hinzudeuten."

Volgens dezen geleerde is dus *Wechsel mit Bezeichnung des Domicils im weitem oder engem Sinne*" een uitdrukking die het wezen en de innerlijke natuur van den wissel verklaart, terwijl de uitdrukking »*bestimmt und unbestimmt domicilirter Wechsel*» ongepast is.

Het zij zoo. Cervantes' held streed ook wel tegen windmolens.

Wij komen nu tot Art. 118 W. v. K. Dit Artikel ontslaat den acceptant van zijne verbindtenis ontstaan uit het accept, bij samenloop der volgende gevallen:

1°. De acceptant moet fonds bezorgd hebben bij den gedomicilieerde;

2°. De gedomicilieerde moet *na den vervalldag* gefailleerd zijn;

3°. De houder moet niet kunnen bewijzen — door zijn protest — dat hij den gedomicilieerde tijdig den wissel heeft aangeboden.

Loopen deze drie gevallen samen dan is de acceptant van zijne verbindtenis ontslagen, behoudens de verplichting vermeld in Art. 109 W. v. K. d. w. z.

om zijn aanspraak op het bij den gedomicilieerde bezorgde fonds, den houder af te staan.

Uit ons Artikel blijkt dat de gedomicilieerde in dezelfde verhouding staat tot den acceptant als deze tot den trekker, en wel omdat de wisselrechtelijke actie verloren gaat en de acceptant — bij non-betaling van den gedomicilieerde alleen tot rembours kan worden aangesproken. Wil men wisselrechtelijk tegen hem kunnen ageren dan is tijdig en behoorlijk protest noodzakelijk.

Die gelijkheid van verhouding wordt echter natuurlijk in zoover beperkt als de gedomicilieerde — geheel buiten de wisselrechtelijke verbindtenis staande — zich nimmer persoonlijk aan de wisselschuldeischers tot betaling van den wissel verbinden kan.

De *Wechsel Ordnung* gaat veel verder.

§ 43 al. 2 schrijft voor: »Bij verzuim van tijdig protest tegen den gedomicilieerde verliest de houder zijne aanspraak volgens wisselrecht, niet alleen tegen den trekker en de endossanten, maar ook tegen den acceptant.»

Wanneer dus de gedomicilieerde weigert te betalen, om welke reden dan ook, moet de houder, tot behoud

zijner rechten tegen den acceptant, protest doen opmaken.

Is dat niet of niet tijdig gedaan, dan is de acceptant ontslagen. Welk een speelruimte!

Door dit enkele verzuim van den houder is hij van zijne verplichting bevrijd óók wanneer de niet-betaling aan hemzelven te wijten is, b. v. wanneer hij het noodige fonds bij den gedomicilieerde niet heeft bezorgd. Ja zelfs is hij dit wanneer er tusschen hem en den gedomicilieerde eene doleuse afspraak heeft plaats gehad.

Behalve dat ons Artikel de geheele zaak tot drie gevallen beperkt, wentelt het terecht den bewijslast op de schouders van den acceptant. *Hij* is de aansprakelijke persoon die betalen moet, zij het dan ook door middel van zijnen mandataris den gedomicilieerde. Wanneer hij van die aansprakelijkheid wil worden ontheven dan moet *hij* natuurlijk bewijzen dat de niet-betaling geheel buiten zijne schuld was en dat hij bij den gedomicilieerde tijdig fonds had bezorgd.

Het zal wel geen betoog hehoeven, dat onze wet, op dit punt, ver boven de Duitsche de voorkeur verdient.

De § der *Wechsel-Ordnung* heeft dan ook in de Leipziger Conferenz (17) (zitting van 9 November 1847) hevigen tegenstand ontmoet.

Art. 176. W. v. K. leert ons dat: »de acceptatie van wisselbrieven moet gevraagd worden aan den betrokkene ter zijner woonplaats, en niet ter plaats alwaar de wisselbrief betaalbaar is gesteld.»

Natuurlijk, want de gedomicilieerde die buiten de wisselrechtelijke verbindtenis staat kan niet accepteren. Hij is eenvoudig de mandataris van den acceptant. Deze accepteert en hij (de gedomicilieerde) betaalt alleen voor zijne rekening en op zijnen last. Dit Artikel levert dan ook niet de minste moeilijkheid op.

Als laatste Artikel van ons Wetboek van Koophandel betreffende den gedomicilieerden wissel rest ons Art. 180 al. 2 en 3.

»Indien de wisselbrief getrokken is om in eene andere aangewezenen woonplaats, of door eenen anderen aangewezenen persoon, hetzij in dezelfde, hetzij in eene andere gemeente, te worden betaald, moet de

(17) Protocolle der zur Berathung einer Allgemeinen Deutschen Wechsel-Ordnung in der Zeit vom 20 October bis zum 9 December 1847 in Leipzig abgehaltenen Conferenz nebst dem Entwurfe einer Wechsel-Ordnung für die Preussischen Staaten u. s. w. (Leipzig, Verlag von C. L. Hirschfeld 1848.)

betaling gevraagd en het protest opgemaakt worden ter aangewezenen woonplaats of van den aangewezen persoon.

Wanneer degene die den wisselbrief moet betalen geheel onbekend of niet te vinden is, moet het protest gedaan worden aan het postkantoor van de ter betaling aangewezenen woonplaats, en indien aldaar geen postkantoor is, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur. Hetzelfde moet plaats hebben, indien een wisselbrief is getrokken om in eene andere gemeente te worden betaald dan die waar de betrokkene woont, en de woonplaats waar de betaling moet geschieden niet is aangewezen."

Laten wij even de geschiedenis van dit Artikel vermelden zooals Voorduin ⁽¹⁸⁾ die mededeelt.

I. De derde afd. wilde, 1826, in het eerste lid van Art. 81 (19) des ontwerps bepaald hebben, dat het protest niet alleen ter woon-

(18) t. a. p. bl. 679 vlg.

(19) Art. 81. v. h. Ontwerp van 1825 luidde als volgt:

"De betaling van eenen wisselbrief moet gevraagd en het daarop volgende protest gedaan worden ter woonstede van den betrokkene.

"Indien de wisselbrief getrokken of geaccepteerd is om op eene andere bepaalde plaats of door een ander aangewezen persoon betaald te worden, zal de betaling gevraagd en het protest opgemaakt moeten worden ter zoodanige bepaalde plaats of aan zoodanigen aangewezen persoon.

"Indien degene die den wisselbrief betalen moet, geheel onbekend of niet te vinden is, moet het protest gedaan worden aan het postkantoor van de opgegeven plaats der betaling, en daar geen postkantoor is, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur."

stede, maar ook aan den persoon van den betrokkene en acceptant zoude gedaan worden, evenzoo als dit in de tweede alinea van hetzelfde Artikel bepaald was voor het geval, dat het een derde geldt. Sommige leden der afdeeling deelden in dit gevoelen niet.

II. De derde afd. wenschte, 1825, in alinea 2 van Art. 81 bepaald te zien, dat het protest, in het aldaar vermelde geval, ook behoorde te geschieden ter woonstede van den acceptant.

Luidens hare antwoorden, achtte de Regeering deze formaliteit overbodig, „omdat de acceptant zich niet te beklagen heeft, wanneer men zich heeft aangemeld ter plaatse door hem aangewezen.”

III. In de vijfde afd. wilden eenige leden het laatste lid des toenmaals voorgedragen Artikels, naar het voorbeeld van Art. 173 C. d. C., dus gelezen hebben: „Si celui qui doit payer la lettre, est entièrement inconnu, ou qu'on ne puisse découvrir son domicile, le protêt, accompagné d'un acte de perquisition, devra être fait au chef de l'administration locale du lieu, ou la lettre doit être payée.”

„De ondervinding heeft geleerd,” antwoordde de Regeering, „dat de zoogenaamde acte de perquisition eene ijdele formaliteit is; terwijl het waarschijnlijkste middel, om eenen onbekende optesporen, dáárin bestaat, om informatiën bij het hoofd van het plaatselijk bestuur of aan het postkantoor intewinnen.”

IV. Art. 81 des ontwerps van 1825 vastgesteld zijnde bij Art. 80 der wet van 23 Maart 1826, S. B. No. 24, en opgenomen in Art. 155, wetb. 1830, werd in het ontwerp van 20 Maart 1834 voorgedragen, bij hetzelfde een nieuw lid te voegen, van dezen inhoud:

„Hetzelfde moet geschieden, indien een wisselbrief is getrokken om op eene andere plaats te worden betaald, dan waar de betrokkene woont, en de woonplaats waar de betaling moet geschieden, niet is aangewezen.”

V. Bij hare memorie van toelichting van 20 Maart 1834 merkte de Regeering aan, „dat het ontbreken van zoodanige bepaling zich maar al te zeer onder de bestaande Fransche wetgeving had doen gevoe-

len, door het stilzwijgen der wet opzettelijk de wijze waarop, en de plaats waar een wisselbrief moet worden geprotesteerd, die elders betaalbaar is dan in de gemeente in welke de betrokkene woont, in het geval, dat de woonplaats waar de betaling moet geschieden niet is aangewezen. Door de voorgestelde bijvoeging zoude die leemte, oordeelde men, worden verholpen."

VI. Een lid der vijfde afd. hield, April 1834, de voorgestelde bijvoeging onnoodig, als reeds begrepen in dat Artikel, zooals hetzelfde in het aangenomen wetboek van 1830 luidde. „In allen geval scheen het hem onduidelijk, en niet uitedrukken, welk geval men bedoelt."

VII. De vierde afd. meende, dat dit Artikel duidelijker kon opgesteld worden dan voorgesteld werd. Zij droeg de navolgende redactie voor:

„De betaling van eenen wisselbrief moet gevraagd en het daarop volgend protest gedaan worden AAN DE WOONPLAATS (†) van den betrokkene.

„Indien de wisselbrief getrokken of geaccepteerd is om aan eene andere aangewezen woonplaats of door een ander aangewezen persoon, hetzij in diezelfde gemeente, hetzij in eene andere gemeente betaald te worden, zal de betaling gevraagd en het protest opgemaakt moeten worden ter zoodanige aangewezen woonplaats of aan zoodanigen aangewezen persoon. (††)

„Indien degene, die den wisselbrief betalen moet, of de aangewe-

(†) „Men wil," merkte de 4de afd. aan, „in de eerste alinea voor: *ter woonstede van den betrokkene, lezen: AAN de woonplaats van den betrokkene. Nadat men eenmaal in het Burgerlijk Wetboek voor het woord: domicilie, het woord: woonplaats, voldoende heeft geacht, wilde men ook, dat de wetgever zich hier gelijk bleef. Het woord: aan, zoude het woord: woonplaats, hier genoegzaam bepalen tot het huis of het kantoor."

(††) „De opgenaamde gevallen," zeide de 4de afd. „zijn, zoo men meent, alle mogelijk, en komen meermalen in den wisselhandel voor."

zen woonplaats, of aangewezen persoon, in diezelfde of in eene andere gemeente niet te vinden is, moet het protest gedaan worden aan het postkantoor in de aangewezen gemeente, en zoo er geen postkantoor ware, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur.

„Het laatste moet ook geschieden, indien een wisselbrief is getrokken om in eene andere gemeente te worden betaald, dan waar de betrokkene woont, en indien de woonplaats of persoon aldaar, waar of door wien de betaling moet geschieden, niet is aangewezen.”

VIII. In Art. 49 des ontwerps van 22 October 1834, werd het Artikel dus voorgedragen:

„De betaling van een wisselbrief moet gevraagd en het daarop volgend protest gedaan worden ter woonplaats van den betrokkene.

„Indien de wisselbrief getrokken is om in eene andere aangewezen woonplaats, of door een ander aangewezen persoon, hetzij in dezelfde, hetzij in eene andere gemeente, te worden betaald, moet de betaling gevraagd en het protest opgemaakt worden ter aangewezen woonplaats of aan den aangewezen persoon.

„Wanneer degene die den wisselbrief moet betalen, geheel onbekend of niet te vinden is, moet het protest gedaan worden aan het postkantoor van de opgegeven woonplaats der betaling, en indien aldaar geen postkantoor is, aan het hoofd van het plaatselijk bestuur.

„Hetzelfde moet geschieden indien een wisselbrief is getrokken om in eene andere gemeente te worden betaald, dan die waar de betrokkene woont, en de woonplaats waar de betaling moet geschieden, niet is aangewezen.”

IX. In de tweede afd. had, November 1834, de uitdrukking: het postkantoor van de opgegeven woonplaats der betaling, de aandacht getrokken; men las gaarne hiervoor: het postkantoor van de ter betaling aangewezen woonplaats, en achtte hiermede het denkbeeld des wetgevers juist uitgedrukt.

„De laatste volzin van dit Artikel,” zeide diezelfde afd., „heeft

in het begin: moet geschieden, en aan het einde weder dezelfde woorden; — dit kon gemakkelijk vermeden worden, indien men den aanvang dus las: hetzelfde moet plaats hebben.”

X. Bij de nieuwe redactie werd aan beide die voorstellen gevolg gegeven, en het Artikel alzoo vastgesteld bij Art. 50 der wet van 23 December 1834, S. B. No. 46.

O. i. werd bij de beraadslaging over dit Artikel de nationale tijd verspild met muggezifterijen op groote schaal.

Het moge aan onze juridische incompetentie — zeer natuurlijk bij den schrijver van een *proefschrift* — liggen, maar wij zien niet goed in welke *innerlijke* verandering ons artikel in Art. 81. O. 1825 heeft gebracht.

Moet men niet lachen om het aangenomen amendement der 2de afd. waardoor: »*moet geschieden*” werd veranderd in: »*moet plaats hebben*.”

Onze wetgever schijnt altijd groot behagen te hebben geschept in taalkundige oefeningen.

De gevolgen daarvan hebben wij boven bij Artikel 117 gezien. Het eenige amendement dat werkelijk *innerlijk* iets zoude hebben gewijzigd was dat der 5de Afd. om de *acte de perquisition c. a.* uit den C. d. C. overtenemen.

Gelukkig kreeg zij echter niet haren zin. Het ant-

woord der Regeering had echter »de ijdele formaliteit» minder op den voorgrond moeten stellen en meer moeten wijzen op het hatelijke van bedoelden maatregel.

Art. 173 i. f. C. d. C. komt vrij wel overeen met al. 2 § 91 van de Wechsel-Ordnung, luidende:

»Dat iemands kantoor of woning niet te vinden is, kan eerst dan voor waarheid worden aangenomen, wanneer de notaris of de gerechtelijke beambte vruchteloos onderzoek bij de plaatselijke politie gedaan heeft, waarvan in het protest aanteekening moet geschieden.»

Terecht teekent *Vissering* ⁽²⁰⁾ hierbij het volgende aan:

»Ook de tweede alinea der § is niet boven alle bedenking verheven. De verplichting, om bij de politie onderzoek te doen, kan den notaris tot veel nutteloos heen en wederloopen noodzaken. Hoe toch, wanneer de politie eene verkeerde uitduiding geeft, hetgeen in groote steden en bij algemeen verspreide namen, b. v. Muller, Smit, licht gebeurlijk is? Of kan de politie niet dwalen, en geldt hier wellicht het echt-

(20) t. a. p. bl. 199.

Duitsche: » »Die Polizei musz Alles wissen?"" — Veel minder omslachtig is het voorschrift van Art. 180, 3de lid, van het Wetb. van Kooph., dat een *zoeken* naar den betrokkene persoon onnoodig maakt. — Doch het moet ook erkend worden, het strijdt met onze begrippen en zeden, de politie tot controleur van de bewegingen der ingezetenen te stellen. In den *Polizei-Staat* is zoo iets eigenaardiger en gemakkelijker, even als met het *régime de l'empire* een *acte de perquisition*, voorafgaande aan het protest (zooals de C. de C., Art. 173 i. f. voorschreef), bestaanbaar was."

In den tijd der 5de Afd. waren echter deze woorden nog niet geschreven en kon zij er dus haar voordeel niet mede doen.

Terwijl de acceptatie aan den betrokkene moet worden gevraagd en ook bij hem protest van non-acceptatie moet worden gedaan, schrijft ons Artikel voor, dat de betaling van een gedomicilieerden wissel bij den gedomicilieerde moet worden gevraagd en dat, bij weigering, ook bij dezen protest van non-betaling moet worden gedaan.

Dit is zeer natuurlijk, omdat juist dit protest het bewijs oplevert, dat de betaling gevraagd en niet verkregen is. Dit kan, gelijk van zelf spreekt, alleen

geschieden ter plaatse waar betaald moet worden.

Daar wij, naar aanleiding van ons Artikel het protest en daaruitvoortvloeiend regresrecht hebben te behandelen, moeten wij in de eerste plaats onderzoeken, wat die beide uitdrukkingen beteekenen.

Het protest, zoowel dat van non-acceptatie als dat van non-betaling, wordt geregeld in Art. 182 W. v. K.

De beste definitie van het protest is o. i. die van *Kist* ⁽²¹⁾ luidende:

»Het protest is een authentieke akte, door een openbaren ambtenaar, op die plaats tot het verlijden van akten bevoegd, opgemaakt, waarbij van de vertooning en non-betaling (of ook van de non-acceptatie) des wissels blijkt.»

Na deze goede definitie te hebben gegeven, gaat bovengenoemde geleerde aldus voort:

»Het protest heeft zijnen naam gekregen van de formule, waarvan men zich bedient, die vroeger misschien iets beteekende, doch thans op niets, wat bij de handeling voorvalt, betrekking heeft. Ook onze wet vordert nog, dat de notaris in de akte

(21) Beginselen van Handelsregt volgens de Nederlandsche wet, door Mr. J. G. Kist, Raadsheer in den Hoogen Raad der Nederlanden. Dl. II (tweede herziene en vermeerderde druk) bl. 216.

vermelde, »dat hij notaris, griffier, of deurwaarder van de non acceptatie of non-betaling heeft »*geprotesteerd*.”” Art. 182. Ik twijfel er echter zeer aan, of het dikwijls gebeurt, dat een notaris of deurwaarder plechtig protesteert. Hij vermeldt alleen in zijne akte, dat hij het gedaan heeft, terwijl niemand begrijpt, wat het thans beteekent.”

Wij kunnen deze woorden niet beämen, al zijn wij ook huiverig voor de meening iets te begrijpen, waarvan een autoriteit op handelsrechtelijk terrein als Mr. Kist getuigt, »*dat niemand het begrijpt*.”

Zou het niet mogelijk zijn, dat onze geleerde zich vergist in de verklaring van het woord »protest”?(²²)

Zijne uitspraak ten minste doet ons denken, dat hij het naamwoord »*protestatio*”, dat natuurlijk onmiddellijk is afteleiden van het werkwoord »*protestari*” en middelijk van »*testari*” hetwelk van »*testis*” (getuige) komt, in dien zin heeft opgevat, waarin wij van »*protest*” en »protesteeren” plegen te spreken, en dus de zoogenaamde »*clausula protestationis*” op het oog heeft.

Zulk een clause had ten doel om de aanspraken

(22) Zie hierover: Wechsellehre nach den deutschen und ausländischen Gesetzen u. s. w. von Dr. Oscar Wächter S. 303. flg.

van alle belanghebbenden te vrijwaren. *Zonder* wettig en tijdig protest hielp zij natuurlijk niets, en was gedaan in de authentieke akte zelve, dan was zij — als bloote formaliteit — geheel overtollig.

Maar die verklaring mogen wij niet goedkeuren. *Testari* is: getuige van iets zijn, getuigenis van iets afleggen, en *protestari* is: iets openlijk getuigen:

Door *protestatio* hebben we alzoo niets anders te verstaan dan in het algemeen het openlijk, het uitdrukkelijk en in bepaalde duidelijke vormen betuigen, dat iets al of niet heeft plaats gehad, en geenszins alleen wat wij gewoon zijn te noemen het indienen van protest tegen iets. (*)

Laten wij even hooren wat Wächter (t. a. p.) er van zegt:

»Dasz ein Wechselbetheiligter alle die *Vorschriften beobachtet* habe, welche ihm als Bedingungen des Regresses oder sonst eines Rechtes vorgeschrieben sind, und dasz die andern Thatsachen, von denen in besondern Fällen noch auszerdem Rechte abhängen,

(*) Zou niet de groote »*Protestatio*» van Spiers (19 April 1529) er meer dan iets anders toe hebben bijgedragen, om later deze engere en meer bepaalde beteekenis zoo sterk op den voorgrond te brengen?

eingetreten seien, das musz er, wenn er diese Rechte ausüben will, *beweisen*.

Ein *Bekennnitz* des Bezogenen oder sonst derjenigen Person, bei welcher solche Schritte vorgenommen werden müssen, würde dazu nicht hinreichen, weil eine solche Privaturkunde nicht einmal durch nachherige Anerkennung von Seiten der betreffenden Person volle Beweiskraft bekommen würde, überdies aber jene Personen meist zu weit entfernt sind, um sie vorladen lassen zu können.

Es musz daher eine *öffentliche* und amtliche, auch ohne Recognition beweisende *Urkunde* darüber errichtet werden. Diese nennt man Protest.

Der Protest ist also seinem Wesen nach eine *Beweis* urkunde, ein Zeugnisz (abgeleitet von testis—Zeuge); es wird protestirt (es wird Protest erhoben, aufgenommen, levirt, gelichtet), heiszt soviel als: »es wird bezeugt,“ nemlich, dasz sie in einer bestimmten Weise geschehen sei. Einige Gesetze (so in Baden) wollten den Ausdruck »Protest“ verdeutschen in »Absageschein.“

Nog al helder, dunkt ons.

Volgens onze wet zijn er voor een protest de volgende formaliteiten in acht te nemen.

1°. Het moet verleden zijn door een bevoegden ambtenaar (notaris, deurwaarder, griffier van het kantongerecht).

2°. De ambtenaar moet vergezeld zijn van twee getuigen. Deze getuigen kunnen niet meer door een notaris worden vervangen, zooals Art. 173 C. d. C. veroorloofde. De wet op het Notarisambt van 1842 kent geene akten voor twee notarissen.

3°. De ambtenaren zullen de gewone vormen voor authentieke akten moeten in acht nemen, op straffe van nietigheid. Zij moeten daarenboven, op straffe van vergoeding van kosten, schade en interessen, afschrift laten van het protest en daarvan in het afschrift melding maken. Zij moeten de protesten naar orde des tijds in een bijzonder register, door den kantonrechter hunner woonplaats gewaarmerkt, inschrijven en, desgevorderd, een of meer afschriften aan de belanghebbenden afgeven.

Volgens Art. 182 behelzen de protesten:

1°. Een letterlijk afschrift van den wisselbrief, van de acceptatie, van de endossementen, van den borgtocht, aval genaamd en van de adressen daarop gesteld.

2°. De vermelding, dat de acceptatie of de betaling

van de personen, of ter plaatse in Art. 180 en 181 gemeld, afgevraagd en niet bekomen is.

3°. De vermelding, van de opgegeven redenen van non acceptatie of non-betaling.

4°. De aanmaning om het protest te teekenen en de redenen van weigering.

5°. De vermelding, dat hij notaris, griffier of deurwaarder, wegens de non-acceptatie of non-betaling heeft geprotesteerd.

Wij komen nu tot het *regres*. Wat is *regres*?

Onder *regres* verstaat men alle middelen — zoowel judicieele als extra-judicieele — die de houder van een geprotesteerden wissel (nadat hij aan alle voorgeschreven formaliteiten heeft voldaan) aanwendt om rembours te verkrijgen.

Het *Wetb. v. K.* regelt het *regres* in de Art. 106, 108, 146, 155, 175, 177, 178 en 179 en verhaalt ons wie recht van *regres* heeft in de Art. 180—186.

De vereischten om van dat recht gebruik te kunnen maken zijn:

1°. Men moet zijn *houder* van een wisselbrief, en

2°. Die wisselbrief moet zijn *geprotesteerd*.

In deze materie is de positie van den gedomiciëerden wissel vrij wel dezelfde als die van den ge-

wonen. Alleen op ééne uitzondering, uit den aard der zaak voortspruitende, moeten wij nog wijzen.

De verhouding van trekker en endossanten is dezelfde als bij den gewonen wissel. Zij staan, als borgen, slechts in eene secundaire rechtsbetrekking en het regresrecht tegen hen is afhankelijk van het protest van non-betaling. Zonder dat protest zijn zij niet tot de minste garantie verplicht.

De bijvoeging in den wissel van den gedomicilieerde brengt alleen verandering in de rechtsbetrekking van den betrokkene, die geaccepteerd heeft.

De gedomicilieerde is de persoon die de betaling moet doen. Hij is — gelijk wij reeds vroeger opmerkten — de mandataris van den acceptant.

Ten einde hem, de vervulling van dat mandaat mogelijk te maken, is de acceptant verplicht hem het noodige fonds te bezorgen, evenals bij den gewonen wissel die verplichting rust op den trekker jegens den betrokkene.

Heeft die fondsbezorging plaats gehad, dan wordt ook de verhouding van den acceptant geheel anders als bij den gewonen wissel. Daar er niet van hem kan geëischt worden, dat hij zoowel bij den gedomicilieerde als bij zich zelve het fonds aanwezig heb-

be, heeft hij het recht te vorderen dat de houder van den wissel zich in de eerste plaats tot den gedomicileerde wende. Eerst wanneer daar de betaling niet verkregen wordt, kan hij tot nakoming van zijn accept worden aangesproken.

Hij treedt dus hier, evenals trekker en endossanten, slechts in de tweede plaats op, en de niet-betaling van den gedomicileerde, moet ook tegen hem door het protest van non-betaling bewezen worden. Terwijl dus de gedomicileerde hier hoofdschuldenaar is, kan, evenals van trekker en endossanten, de betaling van den acceptant alleen gevorderd worden op den weg van regres na formeel en tijdig opgemaakt protest.

STELLINGEN.

STILLING

STELLINGEN.

I.

In l. 44 D. de adopt. (I. 7) leze men: *ea lege* in plaats van: *etiam jure legis*. Had naast: *ea lege* iemand geschreven: *eo jure*, dan konden die twee lezingen licht verbonden worden tot hetgeen nu in den tekst is opgenomen.

II.

In l. un. § 2 D. de off. cons. (I. 10) worde in plaats van: *ex Scto consilii* gelezen: *in suo consilio*.

III.

In l. 1 § 10 D. de off. praef. urbi (1. 12) schijnt men voor: *et puniendi* te moeten lezen: *et gravius puniendi*.

IV.

In l. 1 D. qui testam. fac. poss. (XXVIII. 1) heet het testament: »voluntatis nostrae justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.”

Windscheid. Pand. III. 28, 3 noemt deze bepaling »ungenau”, omdat de onmisbare instelling van een erfgenaam er niet in opgenomen is.

Maar ze schijnt in het woord: *justa* te liggen, gelijk Donellus Comm. VI. 4 § 2 schrijft: »Testamentum recte vocemus justam sententiam, ut *justam* interpretemur plenam, ut sit de rebus omnibus, addita nimirum heredis institutione, id est, universi juris successione.”

V.

In l. 14 § 3 D. de alim. v. cib. leg. (XXXIV 1) moeten de slotwoorden *haec enim aqua personae relinquitur* iets vooruitgeschoven worden, en vlák voor *nam et haustus aquae* staan. Aan de gissing, om in hun plaats te lezen: *haec enim aequae personae relinquuntur*, heeft men dan niet meer te denken.

De voorlaatste volzin luidt: »Nam et haustus aquae, ut pecoris ad aquam appulsus, est servitus;

personae tamen ejus qui vicinus non est, non inutiliter relinquitur."

VI.

Al ware in ons privaatrecht een even groot deel — ja zelfs een grooter — uit het Germaansche recht ontstaan als uit het Romeinsche, toch zou voor de studie dit laatste de eereplaats blijven innemen.

Hier is niet alleen het recht, hier is van de rechtsgeleerden ook de rechtswetenschap te leeren.

VII.

Art. 89 en 90 B. W. verdienen afkeuring, niet alleen wat hun vorm, maar ook wat hun inhoud betreft, zoodat het wenschelijk schijnt ze geheel te doen vervallen.

VIII.

De bepaling van Art. 91 B. W. is om haar algemeenheid te verwerpen, en behoort òf met uitzonderingen te worden aangevuld, òf met een koninklijk dispensatierecht.

IX.

Dat »schepen, schuiten, ponten, op vaartuigen geplaatste of andere losse molens en baden, en dergelijke voorwerpen" (Art. 566 B. W.) bij ons een deel van den *inboedel*, zelfs van de *meubelen* of het *huisraad* zijn, is na lezing van Art. 570 en 571 B. W. niet wel te ontkennen.

X.

Art. 1494 B. W. zal men moeten wegnemen. Het bevat inderdaad niets anders dan de bepaling, dat een overeenkomst gesloten is zoodra zij gesloten is, dat zij om gesloten te zijn niet op haar vervulling moet wachten.

XI.

Het was onjuist dat de *Pinto* (Handl. v. h. B. W. II. 412 § 801, 2de druk) bij Art. 1273 en Art. 1496 B. W. van »een belangrijke uitzondering" sprak »op den regel *«res perit domino»*."

Die regel heeft geen betrekking op verbindtenissen.

XII.

Van de handgift of den godspenning had men niet

in den titel van koop en verkoop (Art. 1500 B. W.) moeten spreken, maar bij de algemeene behandeling der overeenkomsten.

XIII.

De bepalingen van Art. 1522 en 1523 B. W. rusten niet op het strenge recht, maar op de billijkheid.

XIV.

Is volgens Art. 1546 al. 2 B. W. het daar bedoelde verlies, door toeval veroorzaakt, voor rekening van den kooper, a fortiori geldt dit van het verlies door toedoen van den kooper zelven veroorzaakt.

XV.

Een zonderlinge verbinding is die van *waren en meubelen* in Art. 1554 B. W., zonderling vooral als men haar vergelijkt met die van *denrées et effets mobiliers* in Art. 1657 C. C.

XVI,

Zelfs al werden in Art. 1555 B. W. de woorden »tegen teruggave van den oorspronkelijken koopprijs» niet gevonden, toch zou men de vraag, of voor het

terugnemen der verkochte zaak een hoogere of lagere koopprijs mag bepaald worden, ontkennend moeten beantwoorden.

XVII.

Als »mit den Rechtsquellen" worden vermengd »die thatsächlichen Entstehungsgründe der einzelnen Rechtsverhältnisse", noemt *Savigny* (Syst. d. h. Rechts I. 109) dit met recht een ver gedreven verwarring.

Als hij de Romeinsche juristen prijst, omdat ze er geheel vrij van zijn, is het jammer, dat onze wetgever zich dien lof niet mag toeëigenen.

XVIII.

Het recht van terugvordering, den verkooper in Art. 230 W. v. K. toegekend, kan niet gezegd worden de bevoegdheid tot het vorderen van de ontbinding der koopovereenkomst uittesluiten, maar alleen die onnoodig te maken.

XIX.

Van de bepaling van Art. 236 § 1 W. v. K. is in de uitgaaf onder toezicht van *Lipman* bl. 91 zeer toegevend gezegd, dat zij „strijdig schijnt met die van

Art. 233, of althans, in verband met het overige stelsel, niet vrij van hardheid is."

XX.

Zeeschepen zijn *zeevarende* schepen, al zijn ze ook visschersvaartuigen en geen handelsschepen.

Maar ten onrechte is geleerd, dat Art. 748 W. v. K. met zeeschepen de schepen op de binnenlandsche wateren gelijkstelt, als zij maar ééne buitenlandsche reis gemaakt hebben.

Dit is nog te veel geëischt. Bestemming is reeds genoeg.

XXI.

Het zou goed zijn Art. 721 W. B. Rv. zoo te veranderen: »Die recht heeft tot revindicatie van roerend goed, kan het onder elken houder in beslag nemen."

Maar ook zonder die verandering heeft men het woord *bezitter* hier in den zin van *houder* te verstaan.

XXII.

Het eischen van lijfswang kan ook nog bij conclusie van repliek worden gedaan.

XXIII.

Art. 75 C. P. is niet uittebreiden tot het voeren van wapenen tegen onze bondgenooten.

XXIV.

Met recht zijn de strafrechtelijke bepalingen tegen een voorbarige kerkelijke inzegening gehandhaafd.

De bepaling daarentegen van Art. 136 B. W. behoort te vervallen.

XXV.

Het is goed, dat in het nieuwe Wetboek van Strafrecht de lichamelijke tuchting niet onder de straffen is opgenomen. Die tuchting mist niet alleen alle bepaaldheid van begrip, maar is daarenboven den redelijken mensch onwaardig. Ze kan slechts verontschuldiging, geen rechtvaardiging vinden, waar ze aan drift ontlokt en terstond na het misdrijf wordt toegediend. En allerminst zou aan haar te denken zijn in een stelsel, dat de doodstraf heeft afgeschaft. Er zijn enkele misdaden, waarbij het geen onedele gedachte is, het voortleven onmogelijk te noemen,

maar aan slaan en wat meer van dien aard is, kan niets edels verbonden worden.

XXVI.

De bepaling van Art. 130 Strafv. is limitatief; men heeft daar niet alleen met voorbeelden van samenhangende misdrijven te doen.

XXVII.

De overtuiging, in Art. 427 en Art. 431 Strafv. bedoeld, is de juridische, niet de zoogenaamde zedelijke.

XXVIII.

Uit Art. 211 Crim. wetb. v. h. krijgsvolk te lande is afte leiden, dat insubordinatie buiten den dienst, op gewone wijze moet worden bewezen.

XXIX.

Het noodlottigste gevolg van revolutiën is misschien wel hetgeen door Dahlmann (Pol. I. 201) is aangegeven, : »dass einer Staatsregierung, welche durch eine schlechte Verfassung ihrer heilsamen Kraft beraubt

würde, ein gleiches Nothrecht zur Seite steht, m. a. W. dass so lange es Revolutionen der Völker giebt, auch die Staatsstreiche der Gewaltigen nicht aufhören werden."

Die in eigen doen het positive recht als niets acht, kan er moeilijk op rekenen, dat anderen het tegenover hemzelve zullen eerbiedigen.

XXX.

Bij alle pogingen, om het stemrecht al verder en verder uittebreiden, misschien ééns vooral maar het algemeen stemrecht intevoeren, mag men ook wel eens luisteren naar deze woorden van *Webster*, in een rede te Marshfield gesproken:

»I hear a lion in the lobby roar.
Say, Mr. Speaker, shall we shut the door,
And keep him out? or shall we let him in,
And see if we can get him out again?

I am for shutting the door and keeping the lion out. Other more confident spirits who are of the character of van Amburgh, were for letting him in and disturbing all the interests of the country."

XXXI.

Den revolutiegeest, waartegen we allen anti-revolutionairen moeten zijn, bepaalt *Littre* met recht als de neiging »de changer les institutions avant que les doctrines soient refaites.”

XXXII.

Een grondwet zij, juist omdat ze langer dan elke andere wet moet kunnen duren, zoo kort mogelijk. Ze heeft slechts twee onderwerpen: 1°. Zij moet — en dit is haar hoofdtak — den regeeringsvorm omschrijven. 2°. Zij moet die grondrechten ontvouwen, die aan alle regeling, zelfs van den wetgever, moeten onttrokken zijn.

Uit dit oogpunt haar beschouwend, kan men onze grondwet niet anders dan veel te lang noemen.

XXXIII.

»They were the men of the best composition in the state of Rome, which being consuls inclined to the people, or being tribunes inclined to the senate.”

In dit voor een enkel volk gesproken woord van

Baco, ligt een algemeene treffende waarheid voor alle tijden en alle volken.

XXXIV.

De geschiedenis is altijd als de leermeesters der volken geroemd.

Toch trokken de volken zelden partij van hare lessen.

Om die te trekken, zou de menigte in staat moeten zijn het verband intezien van oorzaken en gevolgen, en dit is onmogelijk zonder een groot talent van waarneming en ontleding, en een hoogen graad van doorzicht.

XXXV.

Echte verdraagzaamheid, verdraagzaamheid in beginsel, die iets geheel anders is dan eene door den nood tot deugd gemaakte zwakke toegeeflijkheid of een laffe beginselloosheid, is slechts daar mogelijk en krijgt alleen daar haar goeden vorm, waar men van de geschiedenis heeft geleerd, dat een edele gezindheid zich aan zeer verschillende theorieën heeft gepaard, zoodat zoowel het ethische als het aesthetische in hun wortel onafhankelijk is van den strijd der bespiegelingen over zijn en worden.

XXXVI.

De ijver der volken voor hervorming heeft historisch geen minder recht dan alle beroep op wat is en geweest is. Een weg, niet door der menschen kunst gemaakt, maar door de natuur, moet toch ook voortdurend verbeterd worden, om begaanbaar te blijven, en volle instemming verdient *Baco's* spreuk:

»Antiquity deserveth that reverence, that men should make a stand thereupon, and discover what is the best way; but when the discovery is well taken, then to make progression.»

XXXVII.

Het is van groot praktisch belang, overal naar goede en in hun beteekenis vaste namen te zoeken.

Had men inplaats van *eenzame* opsluiting *afgezonderde* gezegd, men had menig vooroordeel geweerd.

Zoo is het ook, om valschen schijn te mijden, goed de woorden *ongeloof* en *atheïsme* alleen in den zin van ontkenning te gebruiken, en dus niet van den staat te zeggen, dat hij *ongeloovig* of *atheïstisch* is of moet zijn.

XXXVIII.

De beteekenis der woorden wordt niet door de etymologie, maar door het volksgebruik bepaald.

Daarom was het onjuist, dat onze Hooge Raad bij taalkundigen vroeg naar de beteekenis van het woord *besloten plaatsen* in onzen tijd.

Daarentegen had men in het bekende proces van Leiden, de mannen der wetenschap moeten raadplegen over den zin van het woord *visscherij*, niet in de 19de eeuw maar in de eerste helft der 15de.

XXXIX.

Moge men al in den regel — en terecht — ontkennen, dat de vaststelling en handhaving des rechts de eenige taak van den staat is; daarover is men het toch in het algemeen eens, dat zij als zijn hoofdtak gelden moet.

Maar kwalijk laat zich daarmede rijmen, dat men voor een goed deel het genot van wetenschap en kunst — die nog vaak »geen regeeringszaak» heet — om niet toegankelijk stelt, het recht daarentegen, door zijn hooge kosten, voor zeer velen onbereikbaar maakt.

Kosteloos *recht* is vrij wat meer een uitvloeisel van het beginsel omtrent het staatsdoel dan kosteloos *onderwijs*.

XL.

Bij de regeling van den eed verdient zeer in aanmerking te komen wat geschreven is door *Spinoza* (Tract. pol. VIII 48):

»Quos lex jurare cogit, a perjurio multo magis cavebunt, si per salutem patriae et libertatem quam si per Deum jurare jubeantur. Nam qui per Deum jurat, privatum bonum interponit, cujus ipse aestimator est; atqui jurejurando libertatem patriaeque salutem interponit, is per commune omnium bonum, cujus ipse aestimator non est, jurat, et, si pejerat, eo ipse se patriae hostem declarat.»

XLI.

Art. 18. Wet van 31 Mei 1824, Stbl. No. 36 is in strijd met Art. 68 § I 22 wet 22 Frim. VII.

XLII.

Art. 46 Wet van 22 Frim. IV is in eene registratie-wet misplaatst.

XLIII.

Door Art. 65 wet van 22 Frim. VII is het request civiel niet uitgesloten.

XLIV.

In Art. 68 § I 24 Wet van 22 Frim. VII, luidende:

»Les déclarations ou élections de command ou d'ami, lorsque la faculté d'élire un command a été réservée dans l'acte d'adjudication ou le contract de vente, et que la déclaration est faite par acte public et notifiée dans les vingt-quatre heures de l'adjudication ou du contract.»

zijn wegens gemis eener poenale sanctie de woorden »est notifiée enz.» geheel doelloos.

XLV.

Volgens de wet van 18 September 1852 omtrent den waarborg en de belasting der gouden en zilveren werken, worden gouden en zilveren werken van buitenschen oorsprong beide met hetzelfde teeken (het

zwijnskopje) voorzien. Hierin behoorde verandering te komen.

XLVI.

Gouden en zilveren voorwerpen afkomstig uit het buitenland, behoorden, hier te lande, ons gehalteteeken te dragen.

XLVII.

Het is wenschelijk, de Staathuishoudkunde te blijven beperken tot die sociale oorzaken, die werken door de begeerte naar rijkdom, en welker wet het is, dat een grootere winst te verkiezen is boven een kleinere.

Maar het is dan ook noodig te erkennen, en naar die erkenning te handelen, dat zij slechts met een deel der maatschappelijke verschijnselen zich bezig houdt, zoodat zij voor de maatschappij wel een deel is harer physiologie en pathologie; maar nooit haar geneesleer.

Het eerste wordt miskend door hen, die haar grenzen zoover mogelijk trachten te verzetten, zoodat haar gebied het geheele leven omvat.

Het tweede door hen, die uit het beperkte stand-

punt van den rijkdom alles willen beoordeelen, en het door de Staathuishoudkunde beslist achten, b. v. dat de Staat niet moet bedeele, geen werkinrichtingen voor armen hebben, in geen gevangenissen laten werken, enz. Alles goed, als de Staat geen anderen wensch had dan om rijker te worden.

XLVIII.

Uitstekend is en die plicht tot beperking en de erkenning dier beperktheid uitgesproken door *Stuart Mill* in het begin zijner *Pol. Econ.*, waar hij schrijft: »For practical purposes, political economy is inseparably intertwined with many other branches of social philosophy. Except on matters of mere detail, there are perhaps no practical questions, even among those which approach nearest to the character of purely economical questions, which admit of being decided on economical premisses alone.»

Met recht roemt hij het dan ook in *Adam Smith*, dat deze dit nooit uit het oog verliest, en in de toepassingen zijner wetenschap »perpetually appeals to other and often far larger considerations than pure political economy affords,» haar nooit anders be-

schouwend dan als een deel der »philosophy of society."

XLIX.

Overal geldt de uitspraak van *Herschel*: »Numerical precision is the very soul of Science, and its attainment affords the only criterion, or at least the best, of the truth of theories."

Als men onzen tijd vergelijkt met vorige eeuwen, dan twist men er over, of er al dan niet zedelijke vooruitgang is. De twist is niet te beslechten, omdat men geen cijfers kan vergelijken. Men kan uit vroegere tijden daden van groote barbaarschheid aanwijzen, maar men kan niet met cijfers zeggen, hoeveel misdaden van verschillende soorten in een bepaald land in één jaar plaats hadden, wat men van onzen tijd nauwkeurig weet. Tegenwoordig kan men vrij wat beter uitmaken, of er b.v. in de laatste vijf en twintig jaren verbetering te zien is, en zoo ja, in welke mate.

L.

»The statistics of Crime reveal causes bij the me-

thod of Variations. When we find crimes diminishing according as labour is abundant, according as habits of sobriety have increased, according to the multiplication of the means of detection, or according to the system of punishment, we may presume a causal connexion, in circumstances not admitting of the method of Difference."

Bain.

